

Recenzija knjige Marka Palekčića: Pedagogijska istraživačka perspektiva. Odnos pedagogijske teorije i pedagogijskog empirijskog istraživanja (Zagreb: Erudita, 2019)

V delu Palekčić obravnava zelo zahteven in pomemben problem pedagogike: teoretične znanstvene osnove pedagogike ter razmerja med teoretičnim in empiričnim znanstvenim raziskovanjem pedagoških pojavov oziroma problemov. Avtor izhaja iz predpostavke, da je raziskovanje pedagoških problemov in praktičnih pedagoških pojavov teoretično šibko, premalo utemeljeno. Zato mora pedagogika za svoj nadaljnji znanstveni razvoj razviti ali okrepiti lastne teoretične podlage in oblikovati izvorno teoretično utemeljeno raziskovalno perspektivo.

Knjiga ima dva obsežna dela. V prvem avtor z metateoretično analizo osvetljuje razvoj in predvsem pojave ali poskuse razvojnih preobratov različnih metodoloških pristopov pedagoškega raziskovanja. Izhodišče obravnave mu je predavanje Heinricha Rota »Empirični preobrat v pedagogiki ali o rekurzivnosti metodološkega pristopa« (1962). Nadaljuje pa s svojimi razpravami z naslovi: »Interakcije med lastnostmi učencev in metodami pouka; Diferencialni raziskovalni pristop v pedagogiki, Dosežki in omejitve (metateoretična kritična analiza); Distinktivnost pedagoških raziskovanj, Teoretično - metodološka (ne)utemeljenost didaktičnih raziskovanj, Teoretično-metodološka vprašanja pedagogike: sodobni izzivi in perspektive; ‚Empirični preobrati‘ od Rothovega članka (1962) do danes in Pogled nazaj ali o Pirovi zmagi metode nad predmetom«.

V razpravi o teoretično metodološki (ne)utemeljenosti didaktičnih raziskav avtor opozarja, da so tudi pojmovanja didaktičnih pojavov in njihove (znanstvene) teoretične opredelitve zelo raznoliki. Na splošno gre za dvopolnost: na eni strani so teoretiki s svojimi didaktičnimi teorijami, na drugi strani predstavniki empiričnega raziskovanja didaktičnih pojavov. Med njimi je velika razdalja, teoretiki se ne obremenjujejo s praktičnimi pedagoškimi pojavi, empiriki pa se ne ozirajo na didaktično teorijo. Avtor opozarja, da je danes »ločenost teh pristopov (skoraj) popolna«. To je za didaktiko kot znanstveno disciplino gotovo pogubno. Prav tako je slabo za neposredno vzgojno-izobraževalno prasko. Siromašijo se in slabijo teoretične didaktične osnove pouka. Ob tem pa sosednje (in konkurenčne) discipline preučujejo le posamezne pojave v vzgojno-izobraževalnem procesu in ta proces, ki bi moral biti celovit, sklenjen, drobijo, parcelirajo na posamezne pojave. S tem vzgojno-izobraževalni proces zgublja svoje bistvo, svojo širšo temeljno funkcijo.

Palekčić zato poudarja, da je »treba koncipirati didaktična raziskovanja teoretičnega in deskriptivnega značaja. Pouk mora postati predmet didaktičnih spoznanj, ne (samo) področje uporabe spoznanj, pridobljenih zunaj preučevanja

procesa pouka« (str. 94). Takšne ugotovitve veljajo tudi za pedagogiko in raziskovanje v njenem okviru.

V zaključku prvega dela avtor opozarja, da se pričakovanja o »empiričnem obratu« niso uresničila. Pedagogika, utemeljena na teh podlagah, ni postala »reformna sila«, ni zgradila svoje epistemološke identitete, ampak jo je skoraj zaigrala. Ni razvila svoje specifične logike in metodologije raziskovanja, ampak je prevzemala splošne metode družbenega raziskovanja, ki jih uporabljajo različne druge družbene vede. Tako Palekčić tudi ugotavlja, da pedagogika ni razvila svoje specifične terminologije. Za pedagogiko kot znanstveno disciplino pa ni dovolj, da le sledi družbenemu dogajanju, družbeni resničnosti in dosežkom sosednjih znanstvenih disciplin ter to bolj ali manj implementira v vzgojno-izobraževalno dejavnost. Razviti mora lastno pedagoško misel, pedagoško pojmovanje, teorijo predmeta svojega preučevanja, razviti lastno terminologijo, specifične teoretične in empirične metodološke raziskovalne pristope in procese.

Palekčić je prepričan o nujnosti rekonstrukcije pedagoškega raziskovanja. Glede na ugotovitve, predstavljene v prvem delu knjige, pa ne gre za rekonstrukcijo, temveč za utemeljitev in razvoj pravega, pristnega pedagoškega metodološkega pristopa k raziskovanju pedagoških pojavov (ali naporen poskus tega). Podlaga pri tem naj bo pedagoška teorija, iz katere izhajajo temeljne znanstvene usmeritve, vodila in kriteriji za osvetljevanje in evalvacijo empiričnega raziskovanja in ugotovitev. Avtor poudarja, da empirično raziskovanje pedagoških pojavov postane pravo empirično pedagoško raziskovanje šele takrat, ko izhaja iz pedagoške teorije, se ravna po njej in je usmerjeno tudi v razvoj pedagoške teorije. To Palekčić označuje kot vrnitev, bolje rečeno kot pot k »izvirni pedagoški raziskovalni perspektivi«. To mora biti temelj, ker »samo teoretično utemeljena pedagoška raziskovanja lahko prispevajo ne samo k preverjanju, to je k izboljševanju obstoječih, ampak tudi k izgradnji novih teorij v okviru znanosti o vzgoji« (str. 230).

V drugem delu knjige avtor obravnava, prikazuje, kritično analizira več primerov različno zasnovanih pedagoških raziskovanj in jih osvetljuje s teoretičnih vidikov, ki so nakazani v prvem delu knjige. Ugotovitve, novi pogledi in predlogi so strnjeni v zadnjem razdelku »Pogled naprej ...«. Izhodiščna misel sklepnega dela je predpostavka, da je v razvoju pedagoške raziskovalne perspektive najprej treba razlikovati »vzgojno« (pedagoško) od nevzgojnega (parapedagoškega). Šele z jasnim razlikovanjem pedagoškega od parapedagoškega bo možno identificirati probleme empiričnega pedagoškega raziskovanja. Pri tem sta posebej pomembni ustrezna teoretična znanstvena podlaga in usmerjenost (tudi) v pedagoško teorijo. Podlaga za to je nakazana, zasnovane so tudi ustrezne predpostavke, a jih je treba razvijati in razviti. Pedagogika, kot je že bilo omenjeno, mora razviti svojo terminologijo, svoje teoretične podlage ter biti kritična do enostavnega prevzemanja in prenosa sestavin drugih disciplin na pedagoško polje. Razviti mora »svojo raziskovalno perspektivo in perspektivo praktične pedagogike [...] svoj raziskovalni in praktični instrumentarij, skladen s teoretičnimi in praktičnimi pedagoškimi vprašanji« (str. 342). V nadaljevanju sklepnega dela avtor nakaže pristope in smeri razvoja izvirne pedagoške raziskovalne perspektive, vendar pri tem ni in niti ne more biti enostavnih napotil, temveč je potrebno temeljito, zahtevno znanstveno teoretično

ustvarjalno delo.

Palekčić opozarja prav na to in poudarja, da je za razvoj in ustvarjanje pedagoške raziskovalne perspektive nujen in pomemben teoretični pristop, v prvi vrsti pa razvoj pedagoške teorije. S tem avtor sega v globino teoretičnega in kar celotnega jedra pedagogike kot znanstvene discipline. Poudarja, da se mora pedagogika soočiti s svojimi temeljnimi konstitutivnimi vprašanji in problemi, jih preučiti, razčistiti in sama razviti svojo znanstveno identiteto v novih znanstvenih in družbenih razmerah. Pri tem pa se nikakor ne sme zapreti v svoje okvire, se zadovoljiti samo s svojimi lastnimi pogledi, temveč sodelovati v stalnem kritičnem znanstvenem presojanju pedagoške stvarnosti, povezane in pogojene z globalnimi družbenimi razmerami. Razvije naj suverene, kritično konstruktivne odnose do drugih disciplin, ki preučujejo pedagoške pojave, in naj skrbi, da te discipline bistva predmeta pedagogike ne bodo razparcelirale in razbile na svoje interesne deleže.

Knjiga prof. dr. sc. Marka Palekčića je temeljno znanstveno teoretično delo o teoretičnih osnovah in razvojni perspektivi pedagoškega raziskovanja oziroma raziskovanja v pedagogiki. V njem avtor znanstveno kritično, a konstruktivno obravnava teoretična vprašanja, išče in nakazuje odgovore, ki bodo podlaga in vodilo prihodnjim metodološkim raziskovalnim pristopom in raziskovalnemu instrumentariju v raziskovanju pedagoških vprašanj in pojavov. S tem daje veliko spodbudo k razvoju novih pogledov, novih teoretičnih osnov metodologije pedagoškega raziskovanja, ki so nepogrešljivi konstitutivni stebri pedagogike kot znanosti. Zato je delo Pedagoška raziskovalna perspektiva dragocen prispevek k teoriji raziskovanja in pedagoški teoriji v širšem pomenu, k pedagogiki kot znanosti, k znanstveni identiteti pedagogike. To je prvo tovrstno delo o teoriji pedagoškega raziskovanja in s tem povezanih teoretičnih znanstvenih vprašanjih o biti pedagogike na prostoru nekdanje Jugoslavije.

Dr. Martin Kramar